

ושמחת בחגך

את שגיאותיי חייב אני להזכיר היום, בעצם לחזור ולהזכיר. שמחתי כאשר למדתי על משמעות חג הסוכות, על ממדיו השונים, הטבעי, ההיסטורי והאישי הביוגרפי. משמעות של מחזור החגים בטבע, ברורה בקלות לכל ישראלי. פסח הוא חג האביב והנעורים. שבועות, חג הקציר והבגרות, סוכות – חג האסיף, אם תרשו – חג הזקנה בה האדם כבר אינו זורע ולא קוצר, אלא חי על האסיף של יצירות העבר. גם בביוגרפיה ובהיסטוריה מבנה המחזור דומה. פסח מייצג את השחרור, הנעורים של העם, ושל גיבורי שיר השירים. שבועות – את הבגרות, תקופת האחריות והחוק, את גיבורי רות, מגילת הלל לחסד. כנראה שלסוכות לא נשאר אלא את נדודי המדבר, ובעצם הזקנה והגלות. מחזור החיים בולט גם במגילות המקראיות הנקראות בחגים. בפסח קוראים אנו את שיר השירים, אשר כפי שקיבלנו יש לה תוכן מיסטי ודתי, המבוסס על סיפור אהבתם של צעיר וצעירה, הנפגשים, נפרדים, מאכזבים ומתאכזבים, ונכספים זה לזה. רות הוא ספרם של אנשים בוגרים שמגלים ממדים אחרים של אהבה. וקהלת? היא נכתבת על ידי זקן העורך את חשבון הנפש של חייו (א, ב): "הָבֵל הֶבְלִים אָמַר קִהְלֹת... הַכֹּל הֶבְלִי!". הסוכה גם היא ייצוג הזקנה, ייצוג ארעיות החיים, השבירות, העובדה שבשונה מהבית, נתונים אנו בה לשרירות האקלים, שיכריח אותנו לעזוב אותה. בקיצור, הסוכה היא ייצוג החולשה.

לפנינו ארכיטקטורה מופלאה, שהקסימה אותי במשך שנים. עד שהבנתי שתפיסה זאת של חג הסוכות מוטעית היא. נראה היה לי שחג הסוכות מהול בעצב. לא כך הכרתי את זמן שמחתנו, עליו נאמר (דברים טז, יג-יד): "חַג הַסֻּכֹּת תַעֲשֶׂה לָךְ... בְּאַסְפָּךָ מִגִּרְנֶךָ וּמִיִּקְבֶּךָ וּשְׂמִיחָתְךָ בְּחֻגְךָ". התפיסה שקיבלתי קרסה. היא הביאה אותי למלכודת מושגית שלא אפשרה לי להבין את משמעות סוכות שאגב הייתה התחנה הראשונה של החופש (במדבר לג ג-ה): "בְּחֻמֶּשֶׁה עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמִּחְרַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמָה לְעִינֵי כָל מִצְרָיִם... וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִרַעְמֶסֶס וַיָּחֲנוּ בְּסֻכֹּת". אולם, סוכות אינו פסח. היכן השגיאה? בפסח אנו חוגגים את העבר. בסוכות חץ הזמן מתהפך. אנו חוגגים בו את העתיד, את הגאולה העתידה לבוא. משל למה הדבר דומה? לילד הלומד בתיכון וחוגג כבר מעכשיו את קבלת הדוקטורט. "חוצפה!!" בעולם בלתי-נגאל שמחים אנו על הגאולה שטרם התממשה!! אלא שיש כאן לקח מופלא. נתאר לעצמנו אדם הצועד במנהרה חשוכה. בהתחלה מקבל הוא אור מפתח המנהרה. הדרך נעשה חשוכה יותר ויותר, עד שבשלב מסוים נצנוצי אור מתחילים שוב להופיע. זהו האור החודר ממוצא המנהרה. מנהרה מעין זאת היא ההיסטוריה היהודית. אנו חייבים לקבל את האור לא רק מן העבר, אלא גם מן העתיד. כשם שהטבע יחזור לאביב כך יחזור העם לנעוריו, "וַתִּתְחַדֵּשׁ כְּנֶשֶׁר נְעוּרֶיכֶי" (תהילים קג, ה).

כאן המפתח. בעולם שלא נגאל, אנו זקוקים להגנתם של חומות הבית, של מנעול וברית, של גדרות הפרדה, של הסמל העיקרי של הבית, הגג. אנו מצפים להגנתם של ענני כבוד. באחרית הימים מתמזגת השמחה עם חולשתה של הסוכה! מותר לנו להיות חלשים, ולא דווקא ללבוש מדי זאב. אכן הגאולה נאמרה על הסוכה היא סמל הגאולה. בברכת המזון אנו מוסיפים בקשה "הרחמן הוא יקים לנו את סכת דוד הנפלת". בקשה זאת מקורה בדברי הנבואה של עמוס (ט, יא-טו): "ביום ההוא אקים את סכת דוד הנפלת... ובניתי כמי עולם. הנה ימים באים נאם ה'... והטיפו הקרים עסיס וכל הגבעות תתמוגגנה. ושבתי את שבות עמי ושראל ובנו ערים נשמות וישבו... ונטעתים על אדמתם ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם..." חג סוכות הוא סמל לתחיית האומה, אך הוא מסמל גם את אחדות האנושות, את הפיוס שבין ישראל ואומות העולם, כדברי הנביא זכריה (יד, טז): "והיה כל הנותר מפל הגוים... ועלו מדי שנה בשנה להשתחוות למלך ה' צ-באות ולחג את חג הסוכות".

* * *

כיצד יכול חג העתיד להשפיע עלינו, בחיינו כאן ועכשיו? בהרבה דרכים. אחת מהן קשורה במצוות החג, במהות השמחה. התורה דורשת מאתנו ששמחת החג תהיה משותפת לכולם, לחזקים ולחלשים: "ושמחת בחרגך – אפה ובגד ובתך ועבדך ואמתך וחלוי וחגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך" (דברים טז, יד). אין גאולה, ללא אחריות חברתית.

אכן, על מה אנו שמחים? ממה מותר לנו לצחוק? על מה מותר לנו ללעוג? כדי ללמוד זאת חייבים אנו להוסיף לשמחה קצת מהמרירות של קהלת (ב, ב): "לשחוק אמת מיהול ולשמחה מה זה עשה". ואכן, הגאולה קשורה לשמחה. אין ספק בעיני שהגאולה עלולה לשים את האדם בפני בעיות חמורות מנשוא. איך יראו הקולנוע והטלביזיה באחרית הימים? איך תיראנה הסדרות בעידן האידיאלי בו "יתמו חטאים מן הארץ וישעו עוד אינם" (תהילים קד, לה), בו לא יהיה פשע ולא מלחמה, לא זיוף ולא ניאוף. כיצד תתכנה תוכניות הומור, אם לא נוכל לפגוע בבשר החי של בני האדם?

מי יודע? אולי הקב"ה ברחמיו הרבים על מעצמות התקשורת האלקטרונית דוחה את הגאולה עד שתהיינה ערוכות ללוח משדרים חדש...